

Proveniershof Haarlem (NL)

Naam/Name: Proveniershof
 Locatie/Location:
 Grote Houtstraat 144, Haarlem

Ontwerp-oplevering/Design-completion:
 Architect:
 Opdrachtgever/Client:
 Aantal bouwlagen/Number of building layers:
 Aantal woonlagen/Number of dwelling layers:
 Aantal woningen/Number of dwellings:
 Aantal woningtypen/Number of dwelling types:
 Woninggroottes/Dwelling sizes:
 Voorzieningen/Amenities:

Oorspronkelijk gebouw/Original building

1414 (klooster/convent) 1707 (Proveniershuis)
 onbekend/unknown
 [ntb]
 3
 3
 86
 32
 21-52 m²
 gemeenschappelijke hof, eet- en bijeenkomstzaal,
 keuken/communal courtyard, dining and meeting room,
 kitchen

Transformatie/Transformation

1866 – heden/1866 – present
 divers/various
 divers/various
 3
 3
 68
 21
 38-58 m²
 gemeenschappelijke hof/communal courtyard

From Dwelling to Dwelling

Van woning naar woning

Noordwesthoek van de Proveniershof
 Northwest corner of the Proveniershof

Wie op een mooie zomerse dag door de Aspoort de beschutte Proveniershof binnenloopt, treft bewoners op stoeltjes voor hun huisjes, of picknickend op het grasveld in het midden van de hof. In de winter is het stil en leeg. De bebouwing oogt allesbehalve strak: rooilijnen en haakse hoeken wijken, beukmaten verschillen. Toch wordt alles verenigd door de metselwerk gevels, doorlopende zadeldaken, het ritme van houten deuren en ramen en de gemeenschappelijke tuin. Nieuwsgierig maken de binnenhoeken: de huizenrijen en entrees lijken hier koud tegen andere gevels gebouwd, zonder rekening te houden met monumentale pilasters en blindnissen, die onderdeel zijn van een oudere, classicistische gevelcompositie. Hier spreekt een lange geschiedenis.

De oorsprong van de Proveniershof is het St. Michaël klooster, gesticht in 1414, waar vrouwen van goede komaf leefden. Na de Reformatie werd het complex in 1592 het oefenterrein van de schutters van de Nieuwe of St. Joris Doelen. Hiervoor werden in de noordoosthoek verenigingsruimten gebouwd met een representatieve renaissancegevel en een grote zaal. De bebouwing langs de randen was georiënteerd op de stad en hoorde niet bij de schutterij. In 1681 werd het complex op initiatief van het stadsbestuur verbouwd tot een 'Heerenlogement', waar hoogwaardige gasten van de stad met hun gevolg, koetsen en paarden konden neerstrijken. Toen dit niet rendabel bleek, kreeg het in 1706 opnieuw een woonbestemming als 'Proveniershuis': een vorm van ouderenhuisvesting waar men zich inkocht tegen een vast bedrag, afhankelijk van leeftijd en omstandigheden, en vervolgens levenslang kost en inwoning genoot.

Om het Proveniershuis rendabel te kunnen exploiteren, werd het complex flink uitgebreid. Aan de hofzijde werden tussen 1707 en 1709 in totaal 23 huizen bijgebouwd, merendeels op de plekken waar nog geen dubbele ring aanwezig was. De nieuwe woningen kregen zoveel mogelijk een directe toegang tot de collectieve groene hof. In de Kerkstraat kwamen de toegangen tot de nieuwe woningen uit op open plaatsjes tussen de bestaande woningen. Hiermee werden behalve de koppeling van de binnen- en buitenring de sanitaire voorzieningen efficiënt gedeeld, en aan het oog onttrokken. Bijzonder aan het Proveniershuis was dat men de grootte van een woning naar wens kon variëren, door losse boven- en benedenkamers in de binnen- en buitenring te combineren. Het Proveniershuis beschikte over een gemeenschappelijke eetzaal, een slachthuis, keuken- en linnenafdeling, bestuurskamers, en er woonde een beheerdersechtpaar.

De transformatie van Proveniershuis tot eigentijdse huurwoningen (vanaf 1866 tot heden) betekende de samenvoeging van de losse kamers en speelde zich af achter de gevels, in meerdere rondes. Vlak na de Woningwet uit 1901 kregen de woningen gas, stromend duinwater en elektriciteit. Kappen werden bewoonbaar gemaakt en de plaatsjes met open toiletten werden overdekt en ingericht met aanrechtbladen tot keukentjes. Extra toiletten werden toegevoegd aan het eind van gangen, waardoor de binnen- en de buitenring aan de Kerkstraat van elkaar gescheiden raakten. In veel woningen kwamen de toiletten direct uit in keukens, een onwenselijke toestand die werd aangepakt bij een volgende transformatie. In een tweede grootscheepse restauratie en verbouwing tussen 1967 en 1982 werden behalve onderhoud en brandveiligheidsmaatregelen

Entering the sheltered Proveniershof via the Aspoort on a beautiful summer's day, one is likely to find residents sitting outside their homes or having a picnic on the grass of the communal courtyard. In the winter it is quiet and empty. The buildings look anything but streamlined: alignments and right angles are crooked, the widths of the dwellings differ. But the whole is united by the brickwork façades, the uninterrupted row of gabled roofs, the rhythm of the wooden doors and window frames and the communal garden. The inner angles arouse curiosity: the terraces and entrances seem to be built directly against other façades in complete disregard of the monumental pilasters and blind niches that are part of an older, classicist façade composition. This speaks of a long history.

The Proveniershof started out as the St Michaël convent, founded in 1414, home to high-born women. In 1592, after the Reformation, the complex was used as a drill-ground for riflemen, the new or St Joris Doelen. The club spaces built in the north-eastern corner for this purpose had representative Renaissance façades and a large hall. The buildings along the edges were oriented towards the city and did not belong to the guardsmen. In 1681, on the initiative of the city council, the complex was converted into a gentleman's club, a place to accommodate eminent guests of the city including their entourages, carriages and horses. This proved to be unprofitable and in 1706 the complex was once more given a residential destination as a 'Proveniershuis': a type of housing that elderly people could buy into for a fixed amount depending on their age and circumstances and where they subsequently enjoyed board and lodging for the rest of their lives.

To be able to profitably exploit the Proveniershuis, the complex was expanded considerably. A total of 23 dwellings were added on the side of the courtyard between 1707 and 1709, mostly in places where there was not yet a double ring of houses. If possible, the new dwellings were given direct access to the communal green courtyard. The entrances to the new dwellings on Kerkstraat opened onto small yards located between the existing dwellings. These yards not only connected the inner and outer rings, but also allowed the sanitary facilities to be shared efficiently and be hidden from view. It is interesting to note that the size of the dwellings in the Proveniershuis could be adapted to the clients wishes, by combining individual upstairs and downstairs rooms in the inner and outer rings. It had a communal refectory, a slaughterhouse, a kitchen, a linen room, boardrooms and a resident manager couple.

To transform the Proveniershuis into contemporary dwellings (in stages, from 1866 to the present) individual rooms were combined, without changes to the façade. Soon after the introduction of the 1901 Housing Act, the dwellings were connected to the gas mains, the water mains that provided running dune water, and the electricity network. Attics were made habitable and the yards with the outdoor toilets were covered and converted into kitchens with worktops. Adding extra toilets at the ends of the passages caused the inner and outer rings on Kerkstraat to become separated. In many of the dwellings the toilets opened directly onto the kitchen, an undesirable state of affairs that was addressed in a subsequent transformation. A second major renovation and conversion, which took place from 1967 to 1982, not only included maintenance and added fire safety measures, but also improved the usable surface and visual quality within the homes. Kitchens and living rooms were combined (Doelstraat/courtyard side) or, contrastingly, situated in separate spaces (Kerkstraat/city side). The cupboard beds were removed, but the monumental fireplaces and the beautiful carpentry were preserved. Most of the ladders and steep stairwells with challenging spirals were replaced by more

ook het bruikbaar oppervlak en de visuele kwaliteit binnen de woningen verbeterd. Keukens en woonkamers werden samengetrokken (Doelstraat hofzijde) of juist in aparte ruimten gesitueerd (Kerkstraat stadzijde). De bedsteden werden opgeheven, maar de monumentale schouw en het mooie timmerwerk bleven gespaard. Ladders en steile trappen met een moeilijke draai werden grotendeels vervangen door comfortabelere versies. Daklichten in de overdekte plaatsjes achterin de woning zorgen voor een bijzondere lichtinval.

Vanwege gehorigheid worden de kamers boven elkaar nu als één woning verhuurd; de meeste woningen zijn dus 'rijtjeshuizen' geworden met tussen de twee en zes kamers (36 tot 125 m²). Aan de Kerkstraat delen twee woningen de voordeur en de trap. Aan het Nieuwe Kerkplein is een aantal kamers horizontaal geschakeld tot beneden- en bovenwoningen, die aan de hofzijde ook voordeur en trap delen.

Woningverhuurder Ymere twijfelt of er in deze tijd van individualiteit vraag is naar woningen die de voordeur delen. Tegelijk zijn er genoeg particuliere woningbouwinitiatieven waarin collectiviteit een uitgesproken wens is. Door de factor 'historisch erfgoed' promoveren vrijkomende sociale huurwoningen naar de 'middenklasse', wat de vraag oproept naar het belang van gelijkgezindheid binnen de groep huurders. Het is een studie waard om te onderzoeken of en hoe er verder kan worden verbouwd of opnieuw geschakeld om de Proveniershof als fijne plek om te wonen te behouden: een zoektocht naar hernieuwde flexibiliteit. (wwf)

comfortable versions. The skylights in the now covered yards to the rear of the dwellings provide an especially beautiful incidence of light.

Because the houses are thin-walled, rooms located above each other are now rented out as single dwellings; most homes have thus become 'terraced houses' consisting of two to six rooms (36 to 125 m²). On Kerkstraat, two dwellings share a front door and stairwell. On Nieuwe Kerkplein, rooms have been combined horizontally to form ground floor dwellings and upstairs flats that also share front doors and stairwells on the courtyard side.

Housing association Ymere doubts whether dwellings with shared front doors are in demand in this era of individuality. At the same time, there are plenty of private housing initiatives that consider collectivity a distinct advantage. The 'historical heritage' factor means these social rental dwellings are promoted to the 'middle class' when they fall vacant, which raises the question of the importance of like-mindedness among groups of tenants. It is worth a study to examine whether and how further renovations or combinations will contribute to the preservation of the Proveniershof as a good place to live: a search for renewed flexibility. (wwf)

Proveniershof gezien vanaf de Nieuwe-Kerkstoren, januari 1978
View of Proveniershof from the tower of the Nieuwe Kerk, January 1978

'Heerenlogement' (Proveniershuis), oostzijde. Kopergravure van Romeyn de Hooghe, 1689
'Heerenlogement' (Proveniershuis), east side. Copper engraving by Romeyn de Hooghe, 1689

Interieur van een woning, 1976
Dwelling interior, 1976

Vincent (II) Laurensz. van der Vinne, *gezicht op de tuin van het Proveniershuis te Haarlem*, ca. 1735
Vincent (II) Laurensz. van der Vinne, *view of the garden of the Proveniershuis in Haarlem*, ca. 1735

Proveniershof, 1984; noordzijde, kijkend richting het oosten
Proveniershof, 1984; north side, view to the east

Interieur van een woning, 1976
Dwelling interior, 1976

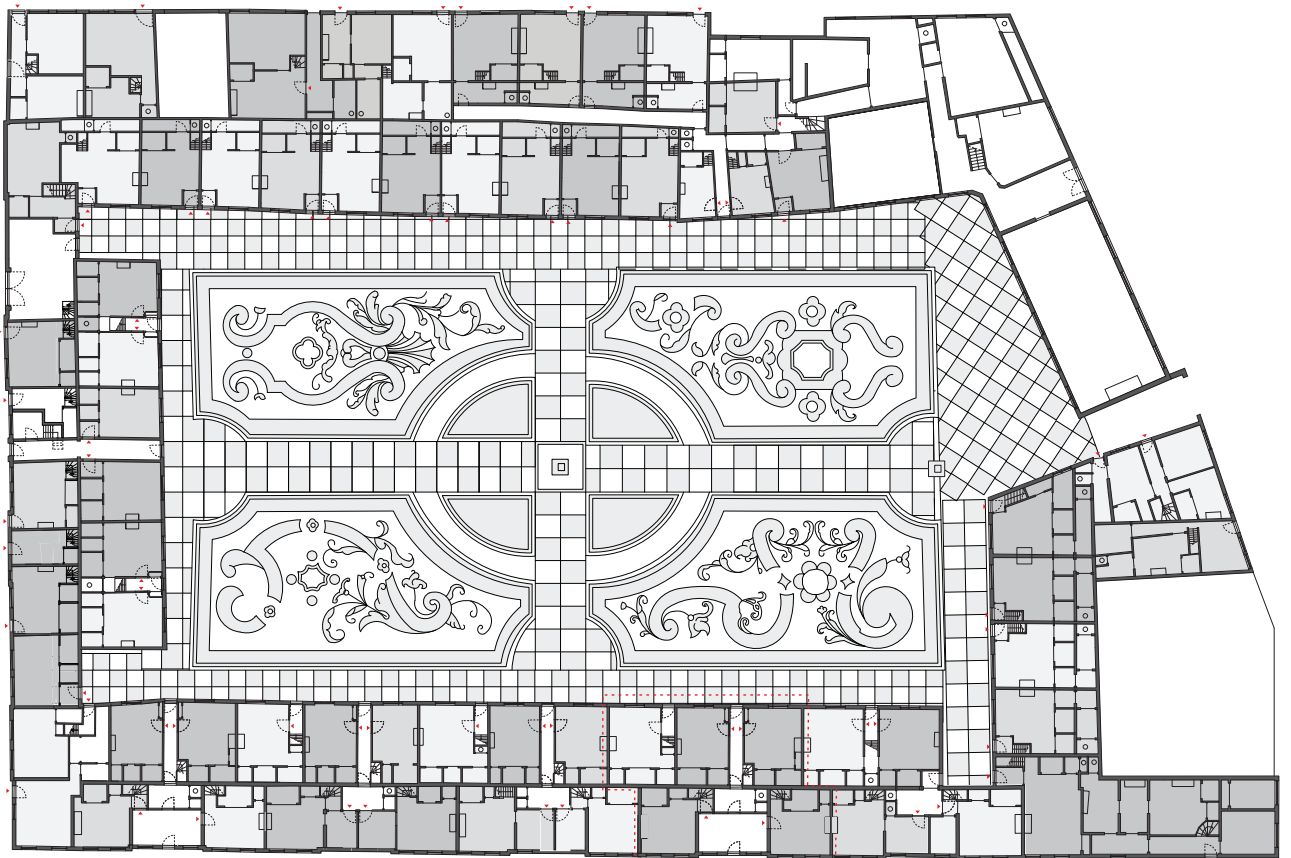

Proveniershof gezien vanuit het noordoosten, augustus 2017
View of Proveniershof from the northeast, August 2017

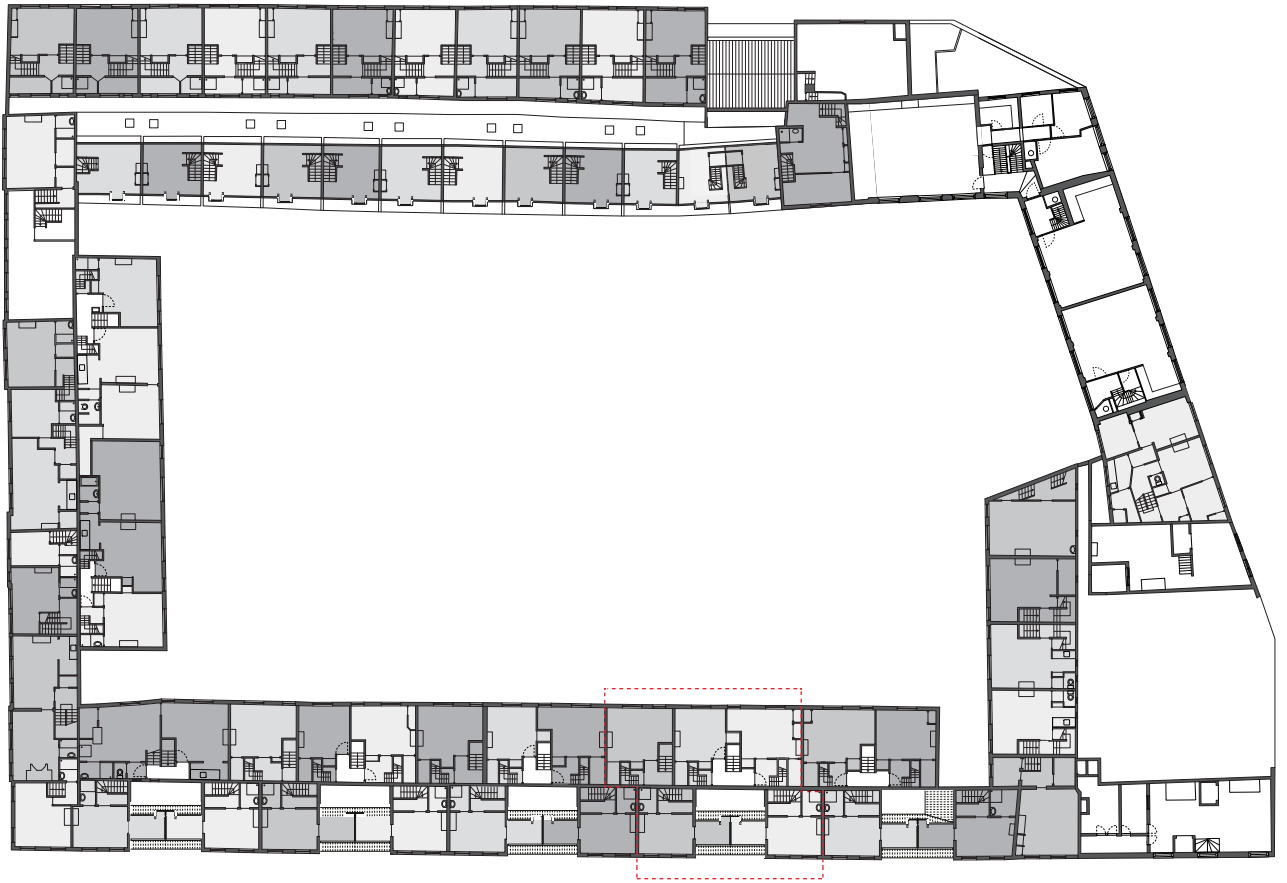
Eerste verdieping
First floor

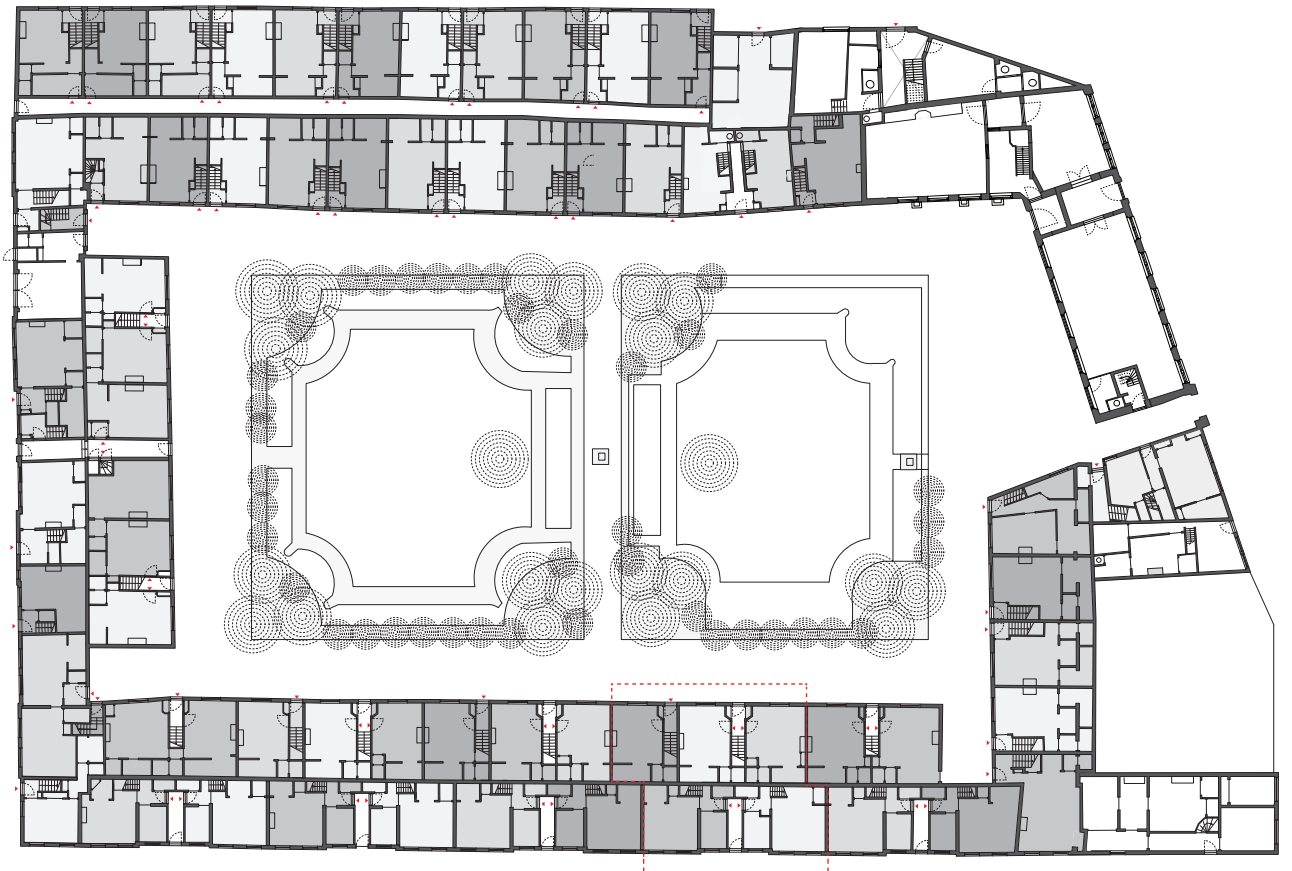
Begane grond
Ground floor

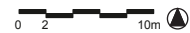
Eerste verdieping
First floor

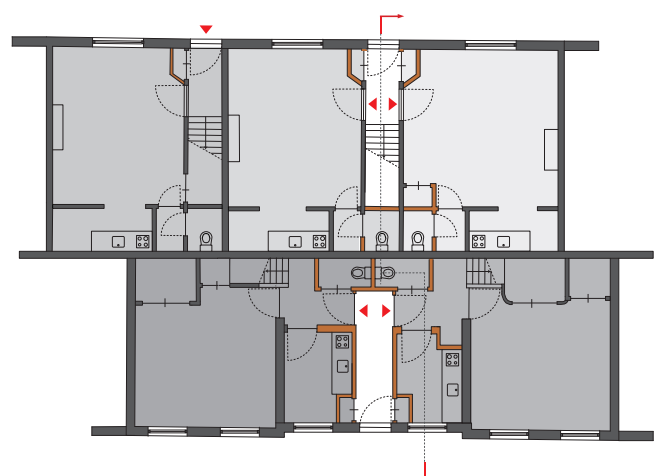
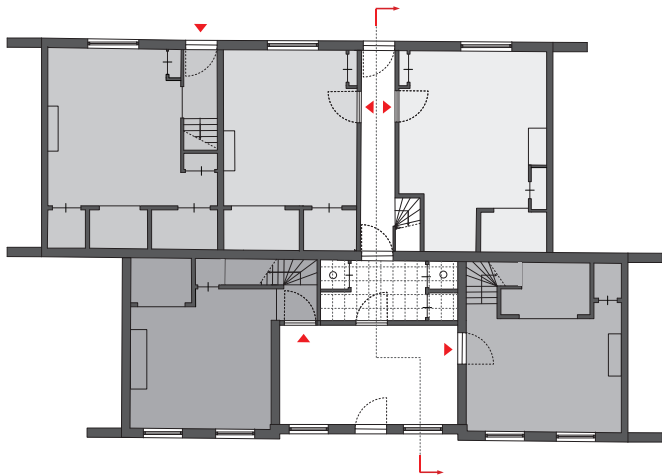
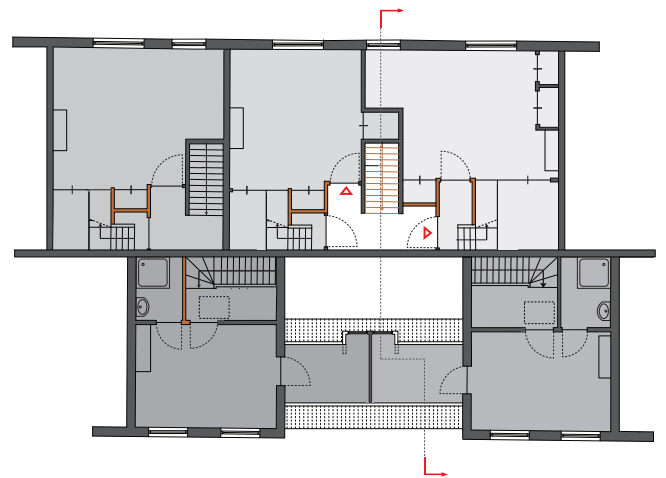
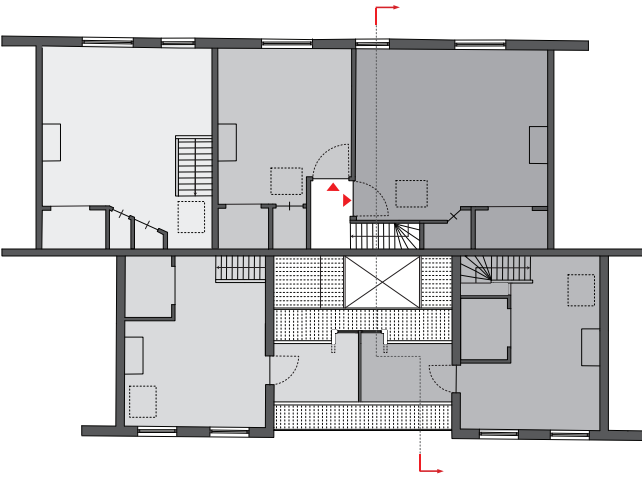
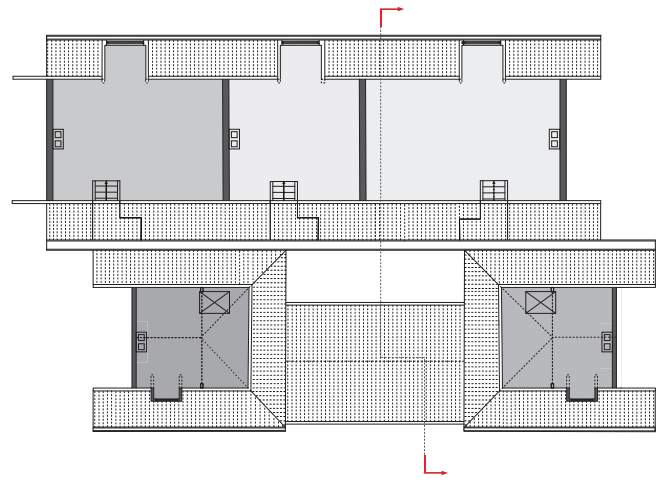
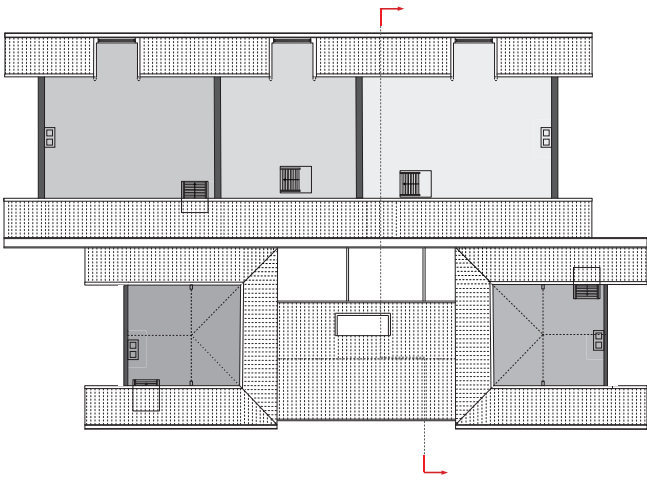

Begane grond
Ground floor

Plattegronden Proveniershuis,
situatie 1990
Floor plans Proveniershuis,
situation 1990

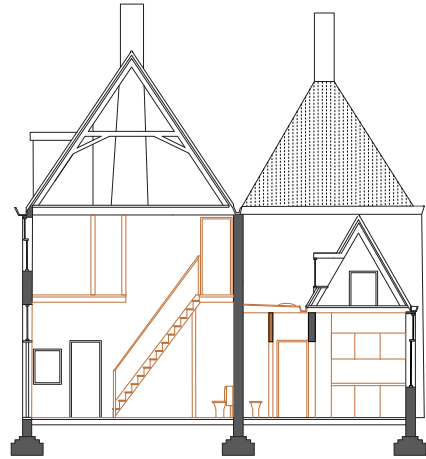

Doorsnede woningcluster, situatie
1747
Cross section dwelling cluster,
situation 1747

Doorsnede woningcluster, situatie
1990
Cross section dwelling cluster,
situation 1990

0 1 5m

Interieur woning aan de hofzijde,
begane grond en zolderverdieping
Interior dwelling on the courtyard
side, ground floor and attic

Interieur woning in de
zuidoosthoek, hofzijde
Interior dwelling on the southeast
corner, courtyard side

Interieur woning aan de
Kerkstraat, begane grond
Interior dwelling on Kerkstraat,
ground floor